

Archív časopisu Thorin

P lameny v krbu šlehají
pod střechou lůžka čekají;
nás ještě nohy nebolí,
kdo ví, co skrývá okolí:
snad strom anebo kameny,
jež máme poznat právě my.

L ist a tráva, strom a květ,
nehleď zpět! Nehleď zpět!
Kopec, rybník pod nebem,
dále jdem! Dále jdem!

THORIN 93/3

Thorin č.3/93

Úvodník

Dnešní Thorin je opět o něco bohatší než předchozí. Možná, že v něm nebude tolik článků, ale přibyla rubrika eseje a recenze. Recenzi v ní sice žádnou nenajdete, je ale už napsaná a určitě se objeví v příštím čísle. Vůbec jsme do dnešního Thorina dostali tolik materiálů a článků, že zbylo ještě dost do příštího a dalších čísel. Z toho důvodu budeme v příštím roce zvětšovat rozsah a možná přejdeme na formát A4. Hlavní zaměření zůstane stejné, ale rádi bychom doplnili obsah i o články, které se k dílu J.R.R.T. vztahují jen částečně, jako je dnešní pojednání o runách.

Obsah:

- [Sidar a pán čtyř mečů \(3\)](#)
- [Základy Quenya \(6\)](#)
- [Základy Quenya \(7\)](#)
- [Quenyjská gramatika a slovní zásoba](#)
- [Bitva o brody Želíze](#)
- [Runy](#)

Thorin č.3/93

Sidar a pán čtyř mečů

Část třetí

Městskými uličkami se ozývá křik a troubení. Šedí podnikají hon; hon, ve kterém je kořistí člověk. Každý ve městě to ví a ulice se rychle vyprázdnily. Nic než šedí upjatých uniforem a blýskání zbraní připravených zanořit se do těla opozdilce. Zdá se, jakoby vymizel veškerý život.

Jedna z početných hlídek opět prošla kolem. Za zády posledního šediváka se mihl stín, podobající se velkému psu. Táhle se šerem plíží podél stěny. Skoro neviditelný, černý stín na černém pozadí. Hrbáč? Ne. Muž s dlouhým vakem na rameni. Sidar tiše jako divoká kočka se prokmitá mezi domy. Míří k severnímu okraji města, tam kde je obrovitá kamenná brána Zorbazu - jediná přímá cesta na planinu Bazuků.

Přes tuto široou polostep musel přejít každý, kdo chtěl do vnitrozemí. Mezi plání městem a zemědělským krajem, který městu podléhal, je široký pás země nikoho. Zde si vyměňují své zboží pastevci z plání, kováři z hor, těžbaři rud, zemědělci, lovci a vůbec každý, kdo měl něco na obchod či výměnu. Potkali jste tu také potulné mágy, zpustlé žoldáky a spoustu jiné verbeže. Za tento pás se odvažoval jen statečný či ten, kdo jinam nemohl. Hrozí zde stále nebezpečí, neboť lid pláně je lidem bojovným a nemá cizince rád.

Pokaždé, když se oba měsíce na obloze setkávají, jsou zajatci, pokud nebyli již při objevení zabiti, pomalu umučeni. Odehrává se v Bazuk-váru, hlavním sídle mága Vara, kterému jsou poslušností vázány všechny větší kmeny Bazuků. Nikdy nikdo neunikl, proto se o těchto obětních slavnostech šíří ty nejdivočejší pověsti. I kdyby jich nebylo, výprava na pláň je podnikem jen pro ty nejstatečnější. K nim Sidar sice nepatří, ale kde jinde by však získal informace o Hoře ohně? Proto se nyní plíží nocí směrem k severní bráně.

Městské brány jsou důkladné kamenné stavby, vymyšlené tak, aby byly nepřekonatelnou překážkou jak pro útočníka zvenčí, tak pro zločince, který prchá z města. Když se Sidar dostal až k bráně Zorbazu, pochopil, že dostat se z města bude velmi obtížné, takřka nemožné. Což o to, mohutné hradby se sice dají přelézt, ale to chce čas a tady chodí každou chvíli hlídka. A nikdo nestojí o sestřelení právě z poloviny výšky hradeb, dál by totiž mezi dvěma obchůzkami stráží nevylezl. A taky ta výška - joj! Sidar se donutil k pohybu nad zemí, ale jen tehdy, když to bylo nevyšší nutností, a tady to tak nehodnotil. Určitě musí být ven jiná cesta.

A vida, co to tu jede? Kočár, a zdá se, že s nemálo důležitou osobou. To je příležitost. Nápřah a prásk!!! V temné noci vyšlehl oslňující plamen a rachot výbuchu zazněl jako hrom. Na místo se ihned začali sbíhat šedí; a jezdci, kteří doprovázeli kočár, se otočili, aby čelili útoku zezadu. Kousek popojeli a vůz měl o jednoho cestujícího víc. Proti Sidarovi seděl sádelnatý, žlutavě bledý muž a ustrašeně se třásl.

"Milost, rebe, milost." Koktal a spínal buclaté ručičky.

"Poslechni mě a nic se ti nestane. Budeš hodný a chovat se, jakoby se nic nestalo; jinak" - přitímím bleskl výhruzně nůž.

"Ne, ne, ne, já ve všem poslechnu tebe, jen mě nezabíjej."

"Pane, máme pokračovat, nebo počkáme, až se to vysvětlí?"

"Jedeme," šeptem napovídal Sidar.

"Pokračujeme," vypískl mužik a kočár se kodrcavě rozjel.

"Co po mně budete chtít, rebe?"

"Rebe? Kdo je to reb?"

"Ty nejsi protivládni spiklenec?" Mužik viditelně pookřál.

"Ne, a jestli se nebudeš vzpínat, půjdu po svých a tobě se nic nestane."

"Proč jsi mě ale přepadl, když nejsi reb?"

"Nevyptávej se pořád a spíš mi řekni, kam jedem?"

"Do vládního sídla. Na východ."

"A hrome, to se mi vůbec nehodí. Poslouchej, co teď uděláš: Zavoláš si velitele doprovodu a nařídíš mu, aby poslal muže třicet délek dopředu, že s ním chceš vážně hovořit mezi čtyřma očima. Jasně? Ne abys to popletl!"

"Ano, pane, vše bude tak, jak si přejete."

"Tak do toho."

Mužík se vyklonil z okna a zavolal: "Hej, kapitáne!" K vozu příklusal velitel a uklonil se. Mužík ztišil významně hlas: "Poslouchej, kapitáne, jak moc rád bys byl oslovován tisícniku?"

Kapitán se sklonil hlouběji a vydechl: "Můj pane, není nic, po čem bych více toužil, snad jen zemřít za Elitu."

"Tak poslouchej, pošli muže kus dopředu, tak asi třicet délek a pak se vrať, popovídáme si spolu jen sami dva."

Kapitán horlivě přikývl a popohnal koně, aby splnil rozkaz.

"Spokojen, jak jsem to udělal?"

Jako rodilý herec."

"Tak snad můžeš dát pryč tu dýku z mého rozkroku, ne?"

"Já ti sice věřím, ale co kdyby? Hled', nastává druhé dějství!"

K okénku se opět sklonil kapitán. "Pane?"

Sidar naznačil tlouštíkoví, aby přinutil vojáka více se předklonit do vozu.

"Pojď blíž, musíme mluvit tiše, ještě je tu kočí."

Kapitán se naklonil a šup! Úder za ucho, chytout koně a pryč. Tak tohle se zdařilo.

"Pomóc, chyťte ho!"

"Za ním, nebo ne, ZPĚT! Co kdyby mě ještě někdo přepadl?"

Kapitán ležící na podlaze se začal probouzet. Mužik se nad něj sklonil: "Tak tisícníka se ti zachtělo? Kydač hnoje ti budou říkat, tupče!" Vztekle ho kopl do obličeje. Voják znovu omdlel a mužik se zahleděl do tmy, ve které se ztratil jeho trapitel.

Sidar rázně pobízel svého koně a hnal se tmavou nocí vstříc svému osudu. Tiše se smál svému kousku a nastavoval větru rozpálené tváře.

Thorin č.3/93

Základy Quenya

Lekce 6: Slovesa a zájmena

[Předchozí lekce](#)

[Další lekce](#)

Slovesný způsob: Vyjadřování fakt se provádí v *oznamovací* *způsobu*; příkaz ve *způsobu rozkazovací*; přání *způsobem přací*.
(Pozn. překl.: Pozor, změna oproti češtině. Podmiňovací způsob se počítá většinou spíše mezi časy, kdežto způsob přací, tzv. subjunktiv, který znají francouzštináři se staví po výrazech jako "Kéž by ...", "Chtěl bych ...", apod., tedy vskutku přáních.)

Oznamovací způsob: Obsahuje množství slovesných časů, včetně přítomného. (Minulé časy, které jsou trochu matoucí, budou probrány v lekcí 16.)

Budoucí čas: koncovka -uva, mn.č. -uvar. Protože je tato koncovka dvouslabičná, způsobuje přesun přízvuku na slabiku jí předcházející.

tir-	"sledovat, strážit"	tir <u>u</u> va	mn.č. tir <u>u</u> var	"bude, budou strážit"	(TIRu <u>va</u>)
tintil-	"mihotat se"	tintil <u>u</u> va	mn.č. tintil <u>u</u> var	"bude, budou se mihotat"	(tinTIL <u>u</u> va)

Rozkazovací způsob: Užívá se pro příkazy a má pouze jeden tvar, koncovku **-a** (stejně jako j.č. přít.času). Je shodný pro j.č. a mn.č. (Rozkazovací koncovka v Sindarinu je **-o**, běžný způsob jak rozlišit tyto jazyky.)

tira! "sleduj!" (Quenya) tiro! "sleduj!" (Sindarin)

Přací způsob: Používá se pro vyjádření podmínky, která by mohla nastat: přání, předpoklady, atd. V češtině je často uvozen částicemi "kdyby", "možná", "kéž": "Kdybych byl králem." Některé jazyky mají pro subjunktiv speciální zakončení. Quenya nikoliv (alespoň ve slovníčku Silmarillionu). Naše jediné příklady jsou uvozeny *nai*, "staň se tak" (pravděpodobně ná "je" + i "tamto"), obvykle překládáno "nechť". V našich příkladech následuje za *nai* budoucí čas.

Nai elye hiruva [Valinor]. "Možná (nechť) i ty najdeš [Valinor]." (R 59)

Zápor: Zápor je vyjadřován předponou ú-. (LR 396)

I elda tiruva. "Elf bude strážit." I elda útiruva. "Elf nebude strážit."

Je moudré ve výslovnosti oddělovat ú- před slovesem začínajícími samohláskou, aby nedošlo k záměně s dvojháskou (ú-entuluva "nepřijde znovu") a před slovesem obsahujícím samohlásku ú-, aby nedošlo k záměně s předponou minulého času (lekce 11) (ú-tuluva "nepřijde").

Zájmena: Tolkien bohužel nazanechal kompletní sadu zájmen; ani žádné podklady v *Lost Road* ("*Etymologie*" docela souhlasí s těmi v *PP, Silmarillionu*, atd. Odvozování chybějících zájmen se nemusí vždy správně podařit. Vše, co zde bude uvedeno, jsou tvary z *PP, Silmarillionu*, atd. a tvary, které z nich mohou být odůvodněně vyvozeny.

Osobní zájmena: Vyjadřují se koncovkou, připojenou ke slovesu po koncove příslušného času v jednotném čísle. Osobní zájmena v podmětu končí na **-e**.

1.os. **-nye**, **-n** "já" **-lme** "my" (*exkluziv*) ***-lve** "my" (*inkluziv*)
2.os. **-lye** "ty" ?
3.os. ***-rye** "ona" **-nte** "oni, ony, ona"

(Bohužel tvar pro "on", "ono" je nejistý, a pro "vy" je neznámý.)

První osoba mn.č. *exkluziv* znamená "my - ty a já, oni ne"; *inkluziv* znamená "my všichni tady". (Dopis od JRRT citovaný v *Úvodu do elfštiny* od Jima Allana, str. 20.)

Koncovka zájmen způsobuje změnu přízvuku na předcházející slabiku. První osoba j.č. je často krácena na **ú** (což nemění přízvuk); jiné osoby se většinou nezkracují.

tir <u>any</u> ě, tir <u>an</u>	"já strážím"	tir <u>u</u> v <u>any</u> ě, tir <u>u</u> v <u>an</u>	"já budu strážit"
tir <u>aly</u> ě	"ty strážíš"	tir <u>ary</u> ě	"ona stráží"
tir <u>alm</u> ě	"my strážíme"	tir <u>al</u> vě	"my strážíme"
tir <u>ant</u> ě	"oni stráží"	(tir <u>AN</u> te)	

Zdůrazněná osobní zájmena: Mimo osobní zájmena tvořená koncovkou existují také nezávislá osobní zájmena, užívaná pro zdůraznění. Stojí před slovesem a chovají se jako podst. jm. v 1. pádu; např. se nepoužívá žádná koncovka podmětu. Náš jediný příklad pochází ze Žalozpěvu Galadriel: *Nai hiruvale Valinor. Nai elye hiruva.* "Možná ty najdeš Valinor. Možná právě ty najdeš [ho]." Na základě tohoto můžeme určit podobné tvary pro zájmena v j.č. Tvary mn.č. jsou méně jisté.

*enyě "právě já" ?elmě, ?elvě "právě my"
elyě "právě ty" ?
*eryě "právě ona" ?entě "právě oni"

tuluvan "já přijdu" tuluvanyě "já přijdu" enyě tuluva "právě já přijdu"

Doplňující slovník:

aiy- "pозdravit"
alcarin "nádherný"
anna "dar"
ant- "dát"
ambo "kopec"
corma "kruh"
entul- "vrátit se" (lit. znovu přijít)

harma "poklad"
macil, makil "meč"
mirë "šperk"
quant- "naplnit"
rokko "kůň"
telpë, tyelpe "stříbro"
telperin, tyelperin "stříbrný"
tinco "kov"
urulóké "drak"
yuida "doušek"
yulma "šálek, pohár"

Etymologie: Z kořene **KYELEP-** (*primitivní elfština*) vzniklo **celeb** "stříbro" a **celebrin** "stříbrupodobný" (*Sindarin*) (S 306); **tvelep-**, **tyelpë** (*Quenya*); **telep-**, **telpë** a **telperin** (*Telerin*). "Ale v Quenya se tvar **telpë** stal pod vlivem Telerinu běžný; protože Teleri cenili stříbro nad zlato, a umění jejich stříbrotepců bylo oceňováno více než u Noldor." (UT 266)

Cvičení:

1. Co je Quenya a co je Sindarin: "A laita te!" "Eglerio!" "Daro!" "Aiya Eärendil elenion ancilima!" "A tiro nin, Fanuilos!"
2. Přeložte do Quenya: My všichni dáme dary králi. My dva dáme králi meč. Oni dají bílého koně. Ona dá rudý plášť. Naplním pohár a ty dáš králi nápoj. Nechtě Líriel zapěje píseň. Nechtě právě ona zazpívá. A my všichni budeme zpívat, "Zdravme skvělého krále!"
3. Přeložte do češtiny: Harma caita nu ambo. Urulóké tira i harma. I urulóké hosta carnë malta ar ninque telpë, calime míri ar morna tinco, macili, cormar, ar yulmar. Nai i urulóké útiruva ar túvalmë i harma. Nai entuluvalmë!

Thorin č.3/93

Základy Quenya

Lekce 7: Další podstatná jména a zájmena

[Předchozí lekce](#)

[Další lekce](#)

Množná čísla podstatných jmen: V Quenya je o dvě množná čísla více, jsou to **hromadné množné číslo** a **duál**. Podstatná jména mají v Quenya celkem čtyři čísla: **jednotné číslo** (*singular*) pro jednu věc; **množné číslo** (*plural*) pro více než jednu věc, počet není určen; **hromadné množné číslo** (*multiple plural*) pro mnoho; **duál** pro dvě. (V *Historii Sředozemě* jsou množná čísla podst.jm. odlišná.) Angličtina (i čeština) je schopna tyto rozdíly vyjádřit, ale pokud to není důležité pro smysl, obvykle to nedělá. Proto se často při překládání nevyjadřují, např. **falmalinnar**, přeložené "na pěnicí vlny" (R 59) (v českém překladu I 357 "na pěnicí vody"), znamená doslova "na **mnoho** pěnicích vln". Quenya tyto rozdíly vyjádřit musí, ať jsou pro smysl důležité nebo ne. To je další věc, kterou je třeba si zapamatovat.

Hromadné množné číslo obsahuje prvek **-li-**, "mnoho". Znamená "mnoho, velký počet, množství, atd.". Nominativní a akuzativní přípona je **-li**, dativní **-lin**. (V dopise Dicku Plotzovi jsou v **-li**, v mn. č. na **-li** a na dalších místech dlouhé samohlásky, o nichž Tolkien říká, že se používaly ve formálním psaném stylu (knižní Quenya), ne však v každodenní hovorové řeči.)

kořen podst.jm. nom. a ak.			
fálma "vlna (s hřebenem)"		falmali	"mnoho vln"
lôte "květ"		lôteli	"mnoho květů"
elen "hvězda"		*elene <i>li</i> nebo *ele <i>li</i>	"mnoho hvězd"

dat.			
falmali <i>lin</i>	"(k) mnoha vlnám"		
lôte <i>lin</i>	"(k) mnoha květům"		
*elene <i>lin</i> nebo *ele <i>lin</i>	"(k) mnoha hvězdám"		

(Opět nevíme, jak podst.jm. končí souhláskou připojují koncovku souhláskou začínající. Kdyby se vkládalo **-e-**, způsobovalo by to posun přízvuku: e*l*ENe*li*, e*l*ENe*lin*. Je pravděpodobné, že v případech, kdy nedocházelo k záměně s jinými slovy, se užívalo tvarů stažených.)

Duál obsahuje prvek **-t-**, pocházející pravděpodobně z **atta** "dvě". Původně duál znamenal "dva" všeobecně, ale ve Třetím věku byl užíván pouze pro přirozeně se vyskytující páry, jako např. ruce (L 427). Překládá se "dva, oba, pár". (L 427 uvádí, že se pro dva užívalo jak prvku **-t-**, tak prvku **-u-**, přičemž kvůli libozvučnosti si po kořenu končícím na **-t-**, **-d-** dávala přednost **-u-**. V dopise Dicku Plotzovi se duál skloňuje s **-t-**.) Nominativní a akuzativní přípona je **-t-**, dativní **-nt-**.

nom. a ak.	dat.		
falmat "dvě vlny"	falmant	"(ke) dvěma vlnám"	
lôte "dva květy"	lôtent	"(ke) dvěma květům"	
*elent "dvě hvězdy"	*elent	"(ke) dvěma hvězdám"	

(**POZNÁMKA:** Tato slova by duál netvořila. Jsou uvedena na ukázkou toho, jak systém funguje.) **Shoda:** Přídavná jména a slovesa nedělají rozdíl mezi mn.č., hromadným mn.č. a duálem; pro všechny se používá jedno množné číslo. Podst.jm. v j.č. se pojí s příd.jm. a slovesy v j.č.; podst.jm. v mn.č., hromadném mn.č. a v duálu se pojí s příd.jm. a slovesy v mn.č..

Má ninqe tana collo. (j.č.)	"Bílá ruka vyrábí plášť."
Már ninqi tanar collo. (mn.č.)	"Bílé ruce vyrábějí plášť."
Máli ninqi tanar collo. (hr. mn.č.)	"Mnoho bílých rukou vyrábí plášť."
Mát ninqi tanar collo. (duál)	"Dvě bílé ruce vyrábějí plášť."

Osobní zájmena: Každá osoba a číslo jsou spojeny s charakteristickou souhláskou. Ta slouží k rozeznání osoby ve všech jejích pádových tvarech.

1.os.j.č. <u>n</u>	1.os.mn.č. ? <u>m</u> (inkluzivní)	? <u>v</u> (exkluzivní)
2.os.j.č. <u>l</u> ?		
3.os.j.č. m.rod. ?	3.os.mn.č. <u>t</u>	
ž.rod. <u>r</u>		
s.rod. <u>s</u>		

(Pozn. překl.: **inkluzivní tvar:** "My" zahrnuje mluvčího i posluchače. **exkluzivní tvar:** Posluchač není v "my" zahrnut. viz: Thorin 2/93, str.14)

Akuzativ osobních zájmen: Přímý předmět slovesa se zájmeným podmětem: Je-li podmětem zájmeno, připojuje se (nominativ zájmena) ke slovesu jako přípona. Přímý předmět (akuzativ zájmena) se stává *druhou* příponou, připojenou za příponu tvořenou nominativem zájmena. Přípona představující akuzativ zájmena je tvořena pouze charakteristickou souhláskou. (Nevíme, jak se tvoří přípona 1.os.mn.č., protože v Quenya slova nemohou končit na m nebo v.)

*-n "mne, mě" ?-me "nás" (inkl.) ?-ve "nás" (exkl.)
*-l "tebe, tě" ?
*-r "ji" -t "je, ony, ona"
-s "to, ono"

Andave laituvalmet! "Dlouho je budeme chválit!"
(III 285, český překlad III 204, L 308)
lait- "chválit" + -uva bud.č. + -lme "my, exkl." + -t "je"
Ye! Utúvienes! "[Hle!] našel jsem to!"
(III 308, český překlad III 220)
u- předpona perfekta + túv- "najít" + -ie přípona perfekta +
+ -nye "já" + -s "to"

(**POZNÁMKA:** Připojujeme-li akuzativní příponu, musíme pro 1.os.j.č. použít tvar **-nyē**.)

Přímý předmět slovesa v rozkazovacím způsobu: Jediným příkladem, který máme, je **A laita te** "Ó, chvalte je" (III 285, č. III 204). Podle něj můžeme předpokládat, že existuje samostatný tvar akuzativu zájmen, skládající se z charakteristické souhlásky + **-e**. Je dost možné, že právě tohoto tvaru se užívá v případě, kdy je podmětem slovesa podst.jm., a kromě toho i pro některé předložkové předměty.

Předložkový předmět: Jediný příklad, který máme, se nachází v *Nářku Galadriel*: imbe met "mezi námi dvěma". Skládá se pravděpodobně z ***-me**, akuzativu 1.os.mn.č.exkl. + ṭ, přípony duálu. (Při přesnosti Quenya ve vyjadřování čísla bychom očekávali duál také ve třetí osobě, a sice ve chvále Těch, kteří nesli Prsten (laita te). Akuzativní tvary ṭ, te se shodují s duálovou příponou ṭ. Avšak v Cirionově přísaze (UT 305, 317) nacházíme nominativ 3.os.mn.č. (vztahující se na Valar, tj. více než dva) tiruvantes "oni to <=přísahu - pozn. překl.> budou střežit": dalo by se očekávat, že ṭnte ukazuje na akuzativ také obsahující ṭ, te. Navíc v překladu chvály Těch, kteří nesli Prsten, čteme prostě "je", a to jak v textu, tak v dopise č.230 (L 308). Z toho plyne, že není možné s jistotou rozhodnout, zda je ve chvále Těch, kteří nesli Prsten, použito duálu nebo ne. V této učebnici užívám tvaru te pro třetí osobu bez rolišení čísla.)

*ne "mne,mě" met "nás oba" ?me "nás" (exkl.) ?ve "nás" (inkl.)
*le "tebe,tě" ?
*re "ji" te "je, ony, ona"
?se "to,ono"

I aiwë tira i Eldar nu i aldar "Ptáček pozoruje Elfy pod stromy."
Tiraryë i Eldar nu i aldar. "Ona pozoruje Elfy pod stromy."
I aiwë tira te nu i aldar. "Ptáček je pozoruje pod stromy."
Tiraryet nu te. "Ona je pozoruje pod nimi."

Doplňující slovník:

hwesta "vánek, větřík"
vesta "první"
má "ruka" a "ó" (*slavnostní oslovení, óma* "hlas" *vzývání*)
rimbë "velký počet, zástup"
an "pro"
taurë "hvozd, les"
palan "široko daleko"
Undómiel "Večernice" (Arwen)
sí "nyní"
maitë "s rukama, mající ruce" (*pozn. překl.:* vyskytuje se ve složeninách typu: **morimaitë** "černoruký", **Angamaitë** ?"se železnýma rukama" viz *Quenya-English Dictionary v Introduction to Elvish*)
hlar- "slyšet"
ken- "vidět, hledět, spatřit"
lait- "chválit, velebit"
tan- "dělat, tvořit, dávat tvar"
*entir- "znovu se podívat, znovu pohlédnout"

Cvičení:

1. Přeložte do Quenya: Varda tvoří hvězdy. Ona je tvoří. My (inkl.) ji budeme velebit. Střežíš to. Najdu to. (Oni) mě neuvidí. My (exkl.) je uvidíme.
2. Přeložte do češtiny: A Soron, Soron, tirarye palan: kenalyer? Kenan i tauri, i luini néni, i laurea hísië; úkenanyer. A Hwesta, Hwesta, hlaralyer? Hlaran i lassí, i linte néni, i rokkeli nu aldar ar lissí ómali. A Soron, entira! Sí kenanyet! Sinde rokkeli ar vanim'Eldali, sinde collar ar i ninque tári. I rimbë tula. A laita le, Soron!* Linduvalve an Undómiel. Laituvalver!

*(pozn. překl.: Věta **A laita le, Soron!** (obsahující rozkazovací způsob) je v klíči přeložena "O, praise thee, Eagle!". Český znamená *přibližně "Ó, buď pochválen, Orle!", "Budiž ti chvála, Orle!"*. Stojí za povšimnutí, že rozkazovací způsob se v Quenya, narozdíl od češtiny nebo angličtiny, může pojit i s druhou osobou.)

Thorin č.3/93

Quenyjská gramatika a slovní zásoba

Jim Allan

Slovesa

Následující výklad je částečně založen na článku Pauly Marmor "Poznámky k systému struktury sloves v jazyce Quenya" (*Notes towards a system of a Quenya verb structure*), rozšířené mezi těmi, kdo se podíleli na sestavování této knihy.

Systém sloves v jazyce Quenya má daleko do přehlednosti. Dokonce si nemůžeme být jisti ani tím, zda se jedná o systém časový, nebo vidový. Nicméně nějaké hledisko si zvolit musíme a hledisko systému časového se z pohledu obvyčejného čtenáře zdá nejlepší (tj. anglického čtenáře, pozn. překl.) a není nic, co by proti němu svédčilo.

Přítomný čas je vyjádřen koncovkou -a (caita mornie "temnota padá", elen síla "hvězda svítí", lantar lassí "listy padají", tintilar i eleni "hvězdy se třpytí").

Singulár v přítomném čase je užíván také jako imperativ (laita "chval(te), vzdej(te) chválu").

Minulý čas se vyjadřuje příponou -e. Ta sama se připojuje ke kmeni pro prostý minulý čas (Elentári ortane "Královna hvězd pozdvihla, lumbule unduláve "(těžký) stín se snesl k zemi", yéni ...vánier "dlouhé roky...uplynuly"). Tolkien píše, že "ortane je minulý čas a vyjadřuje děje proběhlé v dávné minulosti". Paula Marmor podle toho navrhla, e ortane a unduláve, tvořené pouze pomocí -e, patří k HISTORICKÉMU MINULÉMU ČASU, zatímco vánier, tvořené pomocí -ie, je pravidelný minulý čas. Ale je také nutno čelit možnosti kmenů sloves končících na -i.

Perfektum, označující děj skončený, se tvoří koncovkou -ie a předponou, která je opakováním kmenové samohlásky (yéni ...avánier "dlouhé roky...uplynuly", utúlien "přišel jsem", utúvinyes "našel jsem to").

Budoucí čas se tvoří pomocí koncovky -uva (man...enquantuva "kdo...znovu naplní", elye hiruva "právě ty nalezneš", hiruvalye "ty nalezneš" maruvan "budu bydlet").

Paula Marmor navrhuje, že "je možné, že modální přípona -uva "budu, bude ..." obsahuje příponu pro přítomn čas -a, a e odpovídající podmiňovací tvary "bych (by), měl bych (bys, by)" by tedy měly mít podobu *-uve, *-uvie, tedy *maruven,*maruvien "bydlel bych".

Jak ukazují příklady výše, slovesa se shodují se svými podměty v čísle. Ve všech případech nalezených v textu, kdy se vyskytuje sloveso v plurálu se samostatným podmětem - tj. neobsahuje příponu vyjadřující plurálový tvar zájmena - se plurál tvoří přidáním -r.

Ke slovesům mohou být připojeny tvary osobních zájmen ve formě přípon. Pro první osobu je doloženo -n (utúlien "přišel jsem", maruvan "budu bydlet") a delší forma -nye (utúvinyes "našel jsem to") a také přípona exkluzivního plurálu v první osobě -lme (laituvalmet "budeme je oba chválit"). Pro druhou osobu je doloženo -lye (hiruvalye "nalezne "). Jak je vidět z příkladů, v komplexním slovesném tvaru je možno za podmětný tvar zájmena připojit další zkrácení zájmenn tvar, vyjadřující předmět.

V jazyce Quenya také existoval konjunktiv, vyjadřující přání, ale jediný doložen tvar je nai "budiž, nechť je", z ná "je"+-i.

Syntax

Soudě podle Tolkienova uspořádání Namárie "do jasnějšího a obvyklejšího stylu", obvyklý pořádek slov v jazyce Quenya je následující:

Modifikátor(y) podmětu + podmět + sloveso + předmět + modifikátor(y) slovesa.

Po yassen je postavení podmětu a slovesa převráceno.

Adjektiva a genitivní tvary obvykle stojí před tvarem, který rozvíjejí, ale stojí za ním, souvisejí-li podle smyslu s dalším výrazem. Není žádný případ dvou adjektiv nebo genitivu a adjektiva, které by stály bezprostředně za sebou před rozvíjeným substantivem, ale to je možná jenom náhoda, způsobená složením dostupného dokladového materiálu. Je však doloženo zvláštní - z hlediska našeho jazykového cítění - uspořádání Vardo nu luini tellumar "Vardinými pod modrými klenbami", kde nu Vardo luini t ellumar "pod Vardinými modrými klenbami" by byl obvyklý slovosled.

Slovosled v jazyce Quenya se patrně úmyslně vyhýbá umístění genitivního tvaru Vardo mezi předložku a její předmět.

Jak se ukazuje z nezměněného textu Namárie, slovosled byl značně volný , což bylo možno očekávat u jazyka s tak vysokým stupněm flexe.

O zájmenech v jazyce Quenya

s nepatrnými dodatky a opravami Jima Allena

V jazyce Quenya se vyskytují četné příklady zlomků různých zájmenných deklinací, které ukazují na celkovou složitost zájmenného systému. Tento článek se pokusí vytvořit systém, do kterého by nalezené příklady mohly spadat. (Při důkladném čtení zjistíte, že v tomto článku netvrdím nikdy nic definitivně. Je to tak jistější. Nicméně myslím, že bychom měli, než zpracujeme další závažné informace, ustanovit "uznané" hypotetické tvary zájmen. Zamlouvá-li se vám *este víc ne *elte, používejte to, a dáme o tom hlasovat.)

Očividné místo, kde začít, je dvojice hiruva-lye a elye hiruva "nalezne ", kde druhý výraz je považován za důrazný - "právě ty nalezneš ".Tvar hiruvalye byl v ranější vývojové fázi jazyka nejspíš dvouslovný: *hiruva elye a později tato dvě slova splynula.

Můžeme předpokládat, že v době, kdy byl tento tvar je tě dvouslovný, změna pořadí slovesa a zájmenného podmětu vyjadřovala zvláštní důraz na zájmeno. Běžnější a přirozenější pořadí dalo vzniknout slovesnému zakončení, zatímco v méně obvyklém pořadí zůstala dvě slova. Máme tak s jistotou jen jeden nominativní tvar zájmena: elye "ty".

Další dobře podložené příklady mají co do činění s posesívními tvary. ((2 Užívám zde termín POSESÍVNÍ raději než GENITIVNÍ hlavně proto, abych se vyhnul zmatku, hovoří-li se o tvarech jako ómaryo "jejího hlasu". Navíc se zájmenn genitiv jen málo podobá genitivu normálnímu.)) Po odstranění genitivní koncovky (-o) máme čtyři příklady: omentie-iva "naše setkání" ( ), óma-rya "její hlas" ( ), má-rya-t "její dvě ruce" ( ) a hild-i-nya-r "mí dědicové" ( ). Tak by se zdálo, že zájmenná zakončení mají formu XXY, kde XX je souhlásková skupina a Y je samohláska. Srovnáme-li tato posesívní zájmena s tvary -lye, -elye, dostaneme pravděpodobnou podobu tří rekonstruovaných posesívních zájmen: *elva "ná ", *erya "její", *enya "můj". Jelikož tato posesíva mají formu adjektiv, musí se shodovat v čísle s rozvíjeným substantivem. Plurál se tvoří přidáním -r k singulárovému tvaru. Tak se hildinyar skládá z plurálového tvaru substantiva +hildi a plurálového tvaru posesívního zájmena (e)nyar. Singulár by byl * hildienya "můj dědic". Tento tvar se mohl vyskytnout také jako *enya hilde s plurálem bud *enyar hildi nebo *enye hildi (z dřívějšího *enyai hildí), podle toho, zda posesívní zájmeno, užitě samostatně, tvořilo plurál podle substantivního nebo adjektivního vzoru.

Pátý tvar posesívního zájmena je *elma z omentielma (v dřívějších vydáních se omentielmo objevilo místo omentielvo).

*elva i *elma jsou tvary první osoby plurálu, rozdíl je v tom, že *elva je inkluzívní a *elma je exkluzívní.

Nyní uvažujeme nad slovem utúvienyes "já jsem to našel" ( ). (Srovnej řecké heuréka "já jsem to našel"). Tento tvar obsahuje vyjádření jak podmětu (já), tak předmětu (to). Pokud je zde podmět vyjádřen stejným způsobem jako v ostatních příkladech, můžeme slovo rozdělit na utúvie-nye-s,kde -nye je nominativ zájmena první osoby "já". Rekonstruueme samostatný tvar jako *enye "já". Tak by se zdálo, e tvary nominativu končí na -e a jim odpovídající posesívny končí na -a. Utvoříme následující nominativní tvary zájmen:*erye "ona", *elve a *elme "my" a vytvoříme posesivní tvar *elya "tvůj".

Dva příklady maruva-n "budu bydlet" a utúlie-n "přišel jsem" ( ) ukazují zkrácený tvar vyjádření podmětu první osoby *enye. Tohoto tvaru se užívalo, bylo-li vyjádření podmětu poslední složkou výrazu. Je docela možné, že podmět v jiných osobách se vyjadřuje stejným způsobem, ale nemáme příklady. Příklad z dvořilé(?) vyjádření podmětu druhé osoby se tak nechová. ((4)jako v hiruvalye.Je možné, že *maruvanye a *hiruval jsou gramatické alternativy těch, které jsou doloženy.Dlouhý tvar hiruvalye mohl být zvolen kvůli dodržení metra básně.))

Tvar laituvame ( ) musí, vzhledem ke kontextu a vzhledem ke srovnání s ostatními tvary, být překládán přibližně jako "budeme je chválit". Můžeme ho rozložit na laituva-lme-t, kde je podmět první osoba exkluzivního plurálu *elme.Vyjádření předmětu -t je paralelní s vyjádřením předmětu -s v utúvie-nye-s.Z má-rya-t "ruce její dvě" a me-t "nás dva" víme, e -t je obecně znakem duality.Podle toho je lépe vykládat laituva-lme-t jako "budeme je chválit oba" nebo dokonce "budeme chválit oba", pokud -t nemusí nutně označovat třetí osobu. Nicméně jelikož náš jediný příklad ukazuje, že -t se užívá jako akuzativ duálu třetí osoby zájmena, budeme ve výkladu brát v úvahu pouze toto užití.

Nominativní tvar "je oba" bude také nejpravděpodobněji obsahovat -t. Jediné možnosti, díky restriktivní fonologii jazyka Quenya, jsou *elte, *ente, *erte, *etye, *ehte a *ette. Jakýkoli tvar z výše uvedených by mohl být správný, ale přihlídneme-li k dalšímu nominativu plurálu *elve/*elme, první možnost se zdá nejlepší. Tak máme *elte "oni oba". Odpovídající posesiv by byl *elta.

Podobně bychom očekávali -s v nominativu pro "ono", a vytvořili bychom tak *esy analogicky podle *enye,*erye, elye. Ale původní sy se v jazyce Quenya změnilo na hy( ), a tak dostáváme *ehye "ono". Posesivní tvar by byl *ehya "jeho". Oporu pro tuto rekonstrukci můžeme nalézt v sindarštině. Q hy odpovídá S h, a jsou doklady na sindarské zájmeno plurálu třetí osoby neutra hain, a také plurál ukazovacího zájmena hin.

Z Namárie máme me-t "nás dva". Akuzativní tvar od *elme je pak +me. Pro *elve zrekonstruueme odpovídající tvary *vet a *ve. Zakončení -e se také vyskytuje v akuzativním tvaru duálu "(je) oba". Za předpokladu, že nin je ni-n "pro mě" ((5)Není špatný předpoklad, domníváte-li se, že an je "pro" a že předložky se obecně pojí s akuzativem, jako v imbe met "mezi námi dvěma" ( )), kde ni je akuzativní tvar od *enye, máme akuzativní tvar singuláru. To dává dohromady devět akuzativních tvarů: +ni "mě", *li "tebe", *ri "ji", *si "ono". *vet a met "nás oba", te "(je)oba" a *ve a +me "nás".

Předpokládáme-li, jako při vytvoření tvaru +ni, že dativ se tvoří přidáním -n k akuzativnímu tvaru, máme sedm dativních tvarů zájmen, neboť není jasné, jak by se -n připojovalo k *vet a met.

Všechny formy zde probrané jsou uspořádány do tabulky.

obklopovala velkou Věž a strach z temnot Fangornu, jenž ležel za ní, mohla na chvíli Železný pas ochránit, ale zůstával-li neobsazen a opomíjen, jak tomu bylo v pozdějších dobách Správců, tato ochrana nemohla být dlouho platná. To se také potvrdilo. Za vlády krále Déora (2699 - 2718) si Rohirrim uvědomili, že nestačí jen udržovat stráž u Brodů. Protože Gondor i Rohan se málo starali o tento vzdálený kout říše, zjistilo se až později, co se tu událo. Řada gondorských náčelníků v Angrenostu vymřela a velení nad pevností přešlo do rukou rodiny z lidu. Ti, jak bylo řečeno, již dlouho pocházeli ze smíšené krve a byli nyní přátelštěji nakloněni Dunlendingským než "divokým seveřanům", kteří si uzurpovali zemi; se vzdálenou Minas Tirith už neměli žádné styky. Po smrti krále Aldora, který vyhnal poslední Dunlendingy a dokonce plnil v odvetu Enedwaith, začali Dunlendingští nepovšimnuti Rohanem, ale s němým souhlasem Železného pasu pronikat znovu na sever Západních úvalů, kde se usazovali v horských strážích na západ i na východ od Železného pasu a dokonce i na jižních okrajích Fangornu. Za vlády Déora započalo otevřené nepřátelství, nájezdy na stáda a stále Rohirrim v Západních úvalech. Brzy bylo Rohirrim jasné, že tyto nájezdníci nepřekročili Želíz u Brodů ani na žádném jiném místě dál na jih od Železného pasu, neboť Brody byly střeženy (10). Déor tedy vedl výpravu na sever a setkal se s vojem Dunlendingů. Přemohl je, ale zmátlo ho, když objevil Železný pas také nepřátelský. Domnívá se, že ho vysvobodil z Dunlendingského obležení, vyslal k bráně posla se slovy dobré vůle. Brána se však před ním zavřela, a jediná odpověď, jež se mu dostalo, byla střela z luku. Jak se později zjistilo, Dunlendingé, kteří byli vpuštěni jako přátelé, obsadili Kruh Železného pasu a pobili těch několik přeživších ze starých strážců, kteří se nechtěli (což byla většina) připojit k dunlendingské straně. Déor ihned poslal vzkaz Správci Minas Tirith (v té době, roce 2710, Esglamoth), avšak ten nebyl schopen vyslat pomoc a Dunlendingé setrvali v okupaci Železného pasu až do té doby, kdy oslabeni velkým hladomorem po Dlouhé zimě (2758-9) byli vyhledováni a vzdali se Fréalafovi (posléze první král Druhé řady). Ale Déor neměl sílu ke zteči ani k obležení Železného pasu a po mnoho let museli Rohirrim udržovat silnou jednotku Jezdců na severu Západních úvalů; byla podporována až do velkých invazí v roce 2758 (10).

Je tedy snadné pochopit, že když se Saruman nabídl převzít velení nad Železným pasem, opravit ho a převést zpět jako součást západních opevnění, byl uvítán králem Féalafem i Berenem Správcem. A tedy když přijal sídlo v Železném pase a Beren mu svěřil klíče od Orthanku, Rohirrim se vrátili k politice střežení brodů Želíze coby nezranitelnější místo jejich západních hranic.

Lze stěží pochybovat o tom, že Saruman učinil svou nabídku s dobrými úmysly či alespoň s dobrou vůlí ohledně obrany Západu, pokud sám zůstal hlavní osobou této obrany a hlavou její rady. Byl moudrým a snadno prohlédl, že Železný pas svou pozicí a velkou silou, přirozenou i umělou, je nanejvýš důležitý. Tok Želíze v kleštích Železného pasu a Hlásky byl valem proti vpádu z východu (ať podníceném a vedeném Sauronem, či jinému) s cílem jak obklíčit Gondor tak vpadnout do Eriadoru. Ale nakonec se obrátil ke zlu a stal se nepřítelem; a přesto Rohirrim, ačkoli byli varováni o rostoucí zášti k nim, dále umísťovali svou hlavní sílu na západ Brodů, dokud jim Saruman v přímé válce neukázal, že Brody jsou jen malou ochranou bez Železného pasu a ještě menší proti němu.

6. Tvzení, že Enedwaith byl v dobách Králů součástí gondorské říše, se zdá být v rozporu s bezprostředně předcházejícím, že "západní hranici Jižního království byl Želíz."
7. Srov. *Pán prstenů*, Dodatek F (O lidech): "Dunlendingé byli lid, který žil v minulých dobách v údolích Bílých hor. Mrtví z Šeré brázdy byli z jejich rodu. Ale v Temných letech se ostatní přestěhovali do jižních údolí Mlžných hor a odtud prošli někteří do pustých krajů na sever až k Mohylovým vrchům. Z nich pochází lidé z Hůrky, avšak dlouho předtím se stali poddanými Severního království Arnoru a přijali Západštinu. Jen v Dunlandu uchovávají lidé této rasy svou starou řeč a zvyky: skrytý lid, nepřátelský k Dúnedain, nenávidící Rohirrim."
8. Ti ji nazývali *Glaemscrafu*, ale pevnost se jmenovala Jižnov a od dob krále Helma Hlásky.
9. Často byly vedeny útoky na posádku na západním břehu, avšak ne velmi prudké: ve skutečnosti měly pouze odvést pozornost Rohirrim od severu.
10. O těchto vpádech do Rohanu a Gondoru viz *Pán prstenů* Dodatek A (I, iv a II).

Thorin č.3/93

Runy

Tomáš Prokůpek

Slovo runa znamená v jazyce starých Germánů tajemství (souvisí s německým *raunen* - šeptat) a tento název je výstižný dodnes. I přes velké pokroky ve výzkumu run existují stále mnohé nejasnosti.

Podle germánské mytologie je tvůrcem run Odin, první mezi bohy, stvořitel světa, bůh válečného běsnění, posvátných věd a magie. Sám sobě obětován visel devět nocí přivázan za nohy na stromě, než pronikl do tajemství run. O tom, jak tomu bylo ve skutečnosti, existuje mnoho teorií. Podle některých badatelů se runy vyvinuly z písma řeckého, podle jiných z latinky, v Německu se objevila domněnka, že runy vznikly naprosto nezávisle a dokonce se zde vyskytl i extrémní názor, že jsou předchůdcem všech hláskových abeced včetně fénické. V současnosti se zdá nejpravděpodobnější hypotéza Nora C.J.Marstrandera, že runy pocházejí z alpské varianty etruského písma užívaného od 5. st.př.n.l. do 1 st.n.l. Nasvědčuje tomu značná podobnost některých hlásek (A,H,K,O,S,T,U) i způsob zápisu. Avšak poslední slovo ještě pravděpodobně řečeno nebylo.

Za nejstarší důkaz o existenci run bylo považováno Tacitovo dílo Germania přibližně z roku 100 n.l. Autor se zde zmiňuje o tom, že germánští kněží užívali věšteckých hůlek s různými vyrytými značkami. Jenomže německý profesor H.Jensen tento názor ve své souhrnné práci o písmech popírá a jeho argumenty byly vědeckou obcí přijaty. Takže se zdá, že nejstarším potvrzením existence run je nález 26 do sebe vmáčknutých přilbic z konce 2.st.př.n.l. poblíž štýrského Negau (dnes na území Slovinska). Na jedné z přilbic je napsáno "Harigasti teiwa" (Bohu válek). Z jihu, místa kontaktu s vyspělejšími kulturami se pak runy dostaly do jihovýchodního Dánska a přilehlých oblastí Německa a odtud do Skandinávie, ostatní Evropy obývané Germány a s anglosaskou invazí v 5.století i do Británie.

Hranatý tvar run nasvědčuje tomu, že byly původně ryty do dřeva. Podle prvních šesti písmen se runová abeceda nazývá také *futhark*. Každý znak znamenal jednu hlásku (případně i více) a každý měl své jméno. Starší, celogermánské runy používané od 2. do 8. století měly 24 znaků, které byly rozděleny do tří skupin (*rodov*). Jejich konec způsobily šířící se křesťanství a latinka. Anglosaské runy se vyvíjely až do 10. století a jejich počet stoupl na 28 (ke konci dokonce 33) znaků. Ty mimochodem s drobnou úpravou užil Profesor v "Hobitovi". (Jak si jistě každý všimnul, runy v H a PP nejsou totožné.) Ale ani zde neodolal futhark náporu latinky. Nejdéle runová abeceda udržela ve Skandinávii - od 5. do 13. století. Tady naopak došlo k redukci počtu znaků na 16, takže některé označovaly 2 i více hlásek. Nevýhody tohoto nepřesného záznamu byly očividné, a tak se už koncem 10. století v Dánsku a brzy i ve Švédsku a Norsku začaly některé runy označovat tečkami. Tyto tečkované runy (*stungnar rúnir*) znovu umožnily rozlišit znělé a neznělé souhlásky i některé samohlásky. Později byly ještě dále modifikovány a i po nástupu latinky se jejich znalost uchovávala a prý ještě počátkem 20. století v odlehlých krajích Švédska sedláci runy ovládali.

Kromě svého hláskového obsahu měly runy i význam magický. Někdy se soudí, že jejich specifický tvar, názvy a nezvyklé pořadí jsou odvozeny od starých kouzelných germánských symbolů. Z počátku také byla jejich znalost pouze výsadou zasvěcených. Z Edd se dovídáme, že pro zajištění vítězství se ryly do mečů, pro ochranu před rozbořeným mořem se vypalovaly do lodí - kormidla a vesel, pro ulehčení porodů se kreslily ženám do dlaní, atd. S magickými praktikami snad souviselo i šifrování run - existovaly např. větвовé runy (*kvistrúnir*) či bodové runy (*stofrúnir*).

Co se týče materiálu, nejstarší runové nápisy se zachovaly na zbraních a špercích. Na dřevu a kostech jsou velmi vzácné. Od 4. století jsou runy ryty do pohřebních kamenů (a často i vybarvovány). Tyto nápisy mají téměř vždy ustálenou formu - X dal tento kámen vytestat pro svého příbuzného nebo přítele Y s připojením několika pochvalných slov o mrtvém a pohrůžkou tomu, kdo by chtěl kámen zničit. K záznamu historických zpráv se futhark užívá od 10. století. Pergamenových památek je velmi málo, nejznámější z nich je "Codex Runicus", dánský zákoník z konce 13. století.

Do současnosti se zachovalo asi 5000 runových nápisů téměř pod celé Evropě - ve Švédsku 3000, v Norsku 1100, v Dánsku 700, ale i v Německu, ve východní Francii, Velké Británii, Rusku, na Balkáně, Islandu, v Grónsku - a dokonce i na západním pobřeží Severní Ameriky.

Zájem skandinávských vědců o runy se datuje od poloviny 17. století, vlastní výzkum run začíná 18. století. Základy runologie položily práce Dána L.F.A.Wimmera a Nora S.Buggeho. A abych zakončil stylově, současnou expolozí zájmu o runové písmo nemá na svědomí nikdo jiný než John Ronald Reuel Tolkien.

Dodatek A

Význam run pro celkový vývoj písma je téměř zanedbatelný. Když Vizigóti přijali na počátku 4. století křesťanství, jejich biskup Wulfila vytvořil pro chystaný překlad bible nové písmo, pro něž použil ababetu, latinku a také futhark - s jistotou 2 znaky (Ó, U) a u dalších tří se prameny neshodují (Q,R,S). Výsledkem Wulfilova úsilí je "Codex Argenteus" (Stříbrný Kodex) s biblickými příběhy. V 6. století po romanizaci Vizigótů však toto písmo zaniká. Kromě toho ještě existují více než odvážné teorie o vztahu hypotetického předchůdce irského oghamu a futharku.

Dodatek B

Kromě germánského písma jsou runami (když nepočítám české falzifikáty z období národního obrození) někdy nazývány staromadařská, staroturecká a několik dalších abeced. Ty však svým původem s futharkem nemají nic společného.

Literatura

Bronstedt J.: Vikingové, Praha 1967, str. 149-161
Genzor J., Krupa V: Písma sveta, Bratislava 1989, str. 267-270
Kéki B.: 5000 let písma, Praha 1984, str. 113-117
Loukotka Č.: Vývoj písma, Praha 1946, str. 124-126
Pyramída - encyklop. časopis moderného človeka, Bratislava 1984, str. 5117
Schlette T.: Germáni, Praha 1977, str. 219-225